

עתונאי עם מצלמה

שריה שפירא

את המצלמה ומצלם. עמיתיו כבר רגילים לשגעון הפרטי הזה שלו. מתוך המאגר העצום של צילומי עתונאים, סופרים, שחקנים, ציירים וכוהמיינים למיניהם, מאז הימים הרחוקים של תל אביב הקטנה, בחרנו להביא בעמודים הבאים 14 בלבד — רובם של עתונאים, ולעתים של סופרים ומשוררים שהיו קשורים לעתונות, או ש"נלכדו" בעין מצלמתו של שריה שפירא, במקומות מפגש של עתונאים, בספורים או בבתי הדפוס של העתונים. רוב הצילומים מתפרסמים כאן לראשונה. רשות הכתיבה והצילום לשריה שפירא.

עתונאי כותב וצלם עתונות מצלם. אולם ישנו גם עתונאי עם מצלמה. עתונאי ולא צלם, ובכל זאת עם מצלמה. זהו שריה שפירא, ששנים רבות חתם בכינוי ש. שריה, והוא מוותיקי העתונות הישראלית. את כתבתו הראשונה פירסם לפני שישים שנה בדיוק, בשנת 1934.

צילומיו של שריה שפירא — עשרות אלפים בוודאי — לא צולמו כדי שיופיעו בעתון. הוא נשא עמו מצלמה לכל אשר הלך, ומדי פעם הפעיל אותה ו"תפשו" תמונה. לעתים של המרואיין, לרוב של עתונאי עמית. הוא גם נוהג — עד היום — לצלם חברים למקצוע בעת עבודה ובעת פגישה וכליו. חתם כך: מוציא

גבריאל צפרוני (יושב) ואריה דיסנצ'יק (באמצע) על מכונית שעלתה על מוקש ליד רמת הכובש, בתקופת המאורעות. משמאל: הנהג דוליזקי

חיים גמזו הצעיר, כתלמיד גימנסיה "הרצליה", הרבה לפני ש"גמז" הצגות תיאטרון. כדי להצטלם בא למשרד של אבי אחד מחבריו

צילומים אלה לא נועדו לפירסום. הם צולמו, כמו רוב הצילומים שעשיתי מימי הבר מצווה ועד היום, מתוך רצון בלתי מרוסן "לארגן" את מה שראיתי במסגרת חלון ההצצה של המצלמה. אלה לא היו צילומים של תיעוד לכתבות עתונאיות. ואם עורך "קשר" בחר כמה מהם, הרי זה בוודאי משום שהם מזכירים תקופה שאיננה עוד.

ניתנה האמת להיאמר כי הגעתי לעתונות בלי כוונה תחילה. בילדותי חשבתי שאהיה סופר. המורה שלי לעברית במוסקוה היה בנו שניידר, שחקן צעיר בתיאטרון "הבימה". הוא הוא שהכניס בי את ה"גזיק" לכתוב. בהדרכתו התחלתי לכתוב רומן היסטורי — סיפור על... ריש לקיש. שנים שמרתי על החוברת שבשערה כתב בנו באותיות של קידוש לבנה: "כל כתיבי ש. שריה". החוברת נעלמה, אך בכינוי "ש. שריה" חתמתי על מה שכתבתי בעתונות העברית.

לימדו אותי עברית כבר כשהייתי בן חמש. הביאו לי מורה ששמה היה מהר יפית, אך היתה מכוערת, לטעמי. המילים הראשונות שלמדתי היו: "לא רוצה", בהברה אשכנזית. במוסקוה, בימי המהפכה הראשונים, פתח יצחק אלטרמן גן ילדים עברי. בפורים — בשנת 1917, בוודאי — נערכה בגן הצגה. עקיבא פריסין היה אחשוורוש, אני הייתי בגתן. בזה נגמרו יחסי הפעילים עם הבמה. ימימה טשרנוביץ ונתן אלטרמן היו אתי בגן, אך אינם זכורים לי מאותה תקופה.

לספרות לא הגעתי. יותר מדי שפות החלפתי בנעורי, ולא הגעתי לשליטה מספיקה באף אחת מהן, כדי שאעז ליצור בה. רוסית היתה שפת אמי; ברבות השנים עברו הורי לצרפת, וכך השתלמתי בצרפתית. אנגלית הפכה, במקרה לגמרי, לשפת העבודה שלי בעתון "פלסטיין פוסט" ב-1947. שמחתי כשהצלחתי, לא בלי קצת "פרוטקציה", להתקבל כרפורטר בעתון "הבוקר", שהחל להופיע בסתיו 1935. לפני כן שלחתי מצרפת כמה כתבות ל"הארץ" — לא ידעתי שפורסמו עד שתורת ארצה

סרן יזהר סמילנסקי (ס. יזהר), כפי שנתפס במצלמתי ביום כיבושה של משטרת עיראק סוודאן בדרום הארץ

שאומרים לו. גם כשהוא "חוקר לעומק", הוא אינו היסטוריון, ואין ביכולתו לראות את המאורעות בפרספקטיבה היסטורית. בין אם הוא רוצה בזה או לאו, העתונאי הוא צד, שותף בעשיית הדברים. כשפרצה "פרשת לבון", ראיתי שמשתמשים בעתונאים רק כדי לנגח מחנה נגד מחנה. חשבתי שמוטב לי לעזוב את המקצוע. אבל מה יכול אדם לעשות אם אינו יודע אלא לשזור מלים? בסופו של דבר, בכל זאת, עושה העתונאי שירות לציבור לפי מיטב יכולתו.

תחביב שתועלתו בצידו

לטובתו של "הבוקר" ייאמר כי היה זה בית אולפנה מצוי. "הבוקר" היה עתון עני. את המשכורות שילמו בקושי. נותני המודעות מוכנים היו לתת סחורה כתשלום חובם לעתון, וכך רכשתי רהיטי יוקרה של נגריית קריניצי כשנשאתי אשה. היה הכרח לעסוק ב"חלטורות". אחת מהן היתה עבודה עם אורי קיסרי בשבועונו "תשע בערב".

כשהתחיל להופיע "ידיעות אחרונות", הזמין אותי העורך עזריאל קרליבך להשתתף בעתון. שמעתי רדיו וכתבתי תגובות קצרות למאורעות היום. אפילו כתבתי סיפורים קצרים — דוד לאור החתים אותי עליהם

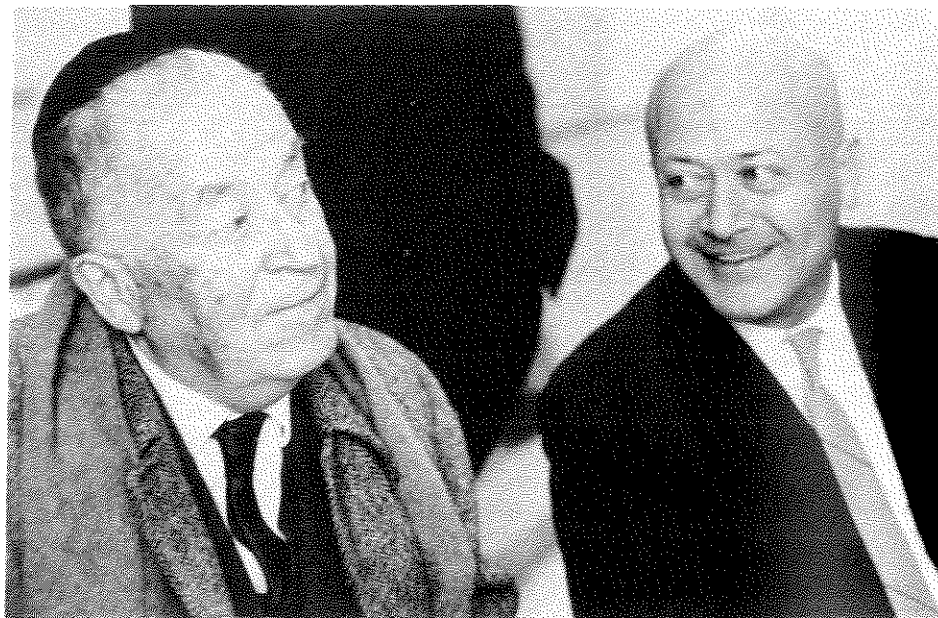
מהשהייה ארוכה למדי כפריז. בשתיים וחצי הלירות שקיבלתי כשכר סופרים שילמתי את התשלום הראשון על קניית מכונת כתיבה.

אשליה שהתנפצה

עתונות — אמרתי לעצמי — היא בעצם ספרות שנכתבת תחת לחץ. הגורם הראשון במעלה — שימוש במילים, יצירת רצף רגשי, פיתוח רעיונות, כמוהו בעתונות כמו בספר מכורך. במרוצת השנים נוכחתי לדעת שטעיתי. ראשית, העתונאי מוגבל על ידי עובדות. הוא חייב להבליט את עיקר החדשות בראשית סיפורו. אין לו אפשרות לבנות את מעורבותו של הקורא בסיפור בהדרגה, ביצירת מתח רעיוני. נשאר המשחק במילים, במשפטים — אכן, גם הוא תהליך שיש בו לפעמים סיפוק כמעט פיזי.

אשליה אחרת שהתנפצה על סלעי המציאות היתה, שהעתונאי בעצם רושם את ההיסטוריה בהתהוותה. סברתי: הנה אני מספר לקורא את שאני רואה במקומו. אך האמת היא כי הכותב יודע רק את מה

ש"י עגנון וגרסום שוקן, בשדה התעופה לוד, דצמבר 1966. עגנון יצא את הארץ בדרכו לטטוקהולם, כדי לקבל את פרס נובל

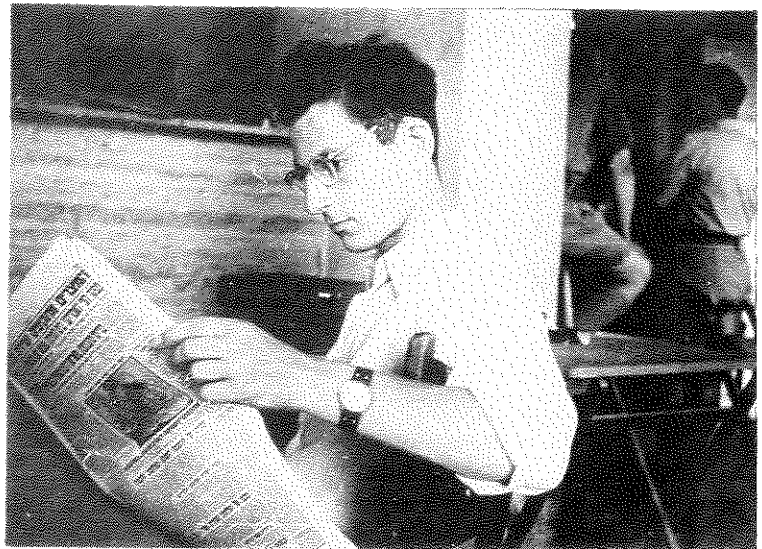

בכינוי "סודי" – "ד"ר ש. הירש". אך ב"פוטש" של קרליבך ב-1948 (נטישת "ידיעות" והקמת "מעריב") לא השתתפה. פשוט, לא ידעתי עליו. ומוטב שכך; כי עם משפחת מוזס הייתי קשור באמצעות שניים מבניו של יהודה מוזס שהיו בכיתתי בגימנסיה "הרצליה", והבן הצעיר, נח מוזס, למד מחזור אחד אחרי. לא נענית ליהודה מוזס לעזור ל"ידיעות". קרליבך היה המורה-דרך במקצוע ואי אפשר היה להחליפו באיש.

שני עורכי ה"גרזולם פוסט" עד 1990 – ארי רט (משמאל) וארווין פרנקל. למטה: עמוס איילון הצעיר ברגע של מנוחה

פיק"א, שבנו חיים אברבאיה, היה חברנו לכיתה. עתונאי שנתן צילום ל"מקור" טוב זוכה מיד לפתיחות בלי הרבה דיבורים. ודיבורים היו קשים עלי עוד מימי המהפכה הרוסית במוסקווה.

בימי מאורעות הדמים של שנות ה-30 היה העתונאי, שבא לשאול פרטים על קורבנות היום, הראשון שהודיע לבני המשפחה על הפיגוע – תפקיד שובר-לב. פעם ערך "כופר היישוב" סיור לכמה עתונאים במקומות שונים בארץ. מכונית המשא שעלתה על מוקש ליד רמת הכובש צולמה על ידי באותה נסיעה, שהשתתפו גם

ויכוח בנושאי צנזורה. הצנזור הראשון, אריה זוי (באמצע) מתווכח עם העתונאי היהודי-האנגלי הנודע ג'ון קמחי. התקופה – קיץ 1948

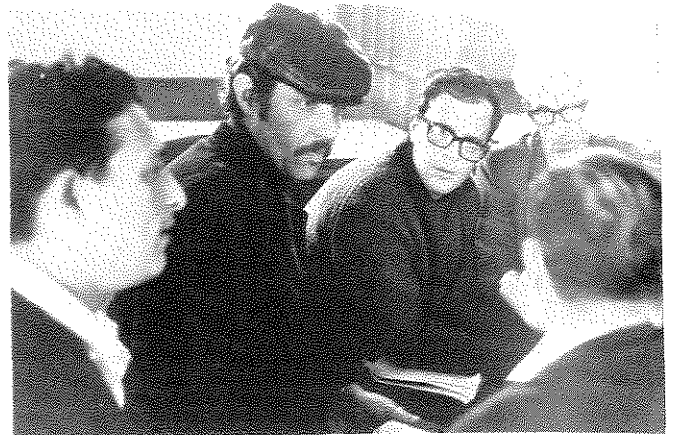

הוא נתן לי ב"מעריב" פינה לרוחי: "עד ראיה". זה היה מדור יומי שכלל תמונה בצירוף טקסט קצר. אולי המדור החביב עלי ביותר מכל מה שכתבתי. קרליבך היה עורך קפדן וממריץ. "דבר עם רוקח!" הורה לי פעם. "דבר תמיד עם הראש!" במנהגי הימים ההם נחשב הדבר לחוצפה: הרפורטרים צריכים היו להסתפק בהדלפות שהדליפו להם כל מיני "מקורבים".

הצילום היה תחביב שתועלתו בצידו. עוד בגימנסיה אפשר היה להתחבב על חברים בעזרת תצלום. חיים גמזו בחר להצטלם במשרדו המהודר של מנהל

נתן דונביץ', כתב צבאי בתקופת מלחמת העצמאות, משוחח עם שבויים ערבים במחנה ליד הכפר ג'ליל, באיזור הרצליה (משמאל).

שלושה דגים ואלכסנדר אחד: משמאל לימין: דן מרגלית, דן בן אמוץ, דן מירקין והצלם אלכסנדר. בית סוקולוב בתל אביב, שנות ה-70

אורי צבי גרינברג, בבית הדפוס של עתון "הבוקר"

בבית הדפוס עם המעמד דב טרושינסקי. גרינברג, שאמרו עליו שהוא שונא צלמים, לא התנגד. את אריה דיסנצ'יק, שהיה בשעתו עורך לילה ב"הבוקר", "תפשתי" עם כנו עידו ברחוב — שני עורכים-לעתיד של "מעריב".

ברחוב אלנבי, סמוך לשרדות רוטשילד, היה בראשית ימי המדינה בית קפה שהיה אהוב על כמה סופרים שרצו להיפגש עם יצחק שדה. נתן אלתרמן היה הבולט

שבויים ראשון ונתן דונביץ', סופר צבאי כמוני, "נתקע" בין שבויים מול המצלמה. בסיוור עתונאים לתחנת המשטרה ליד נגבה, שנכבשה אותו בוקר, תידרך את הבאים סרן צעיר — יזהר סמילנסקי.

צו הגורל

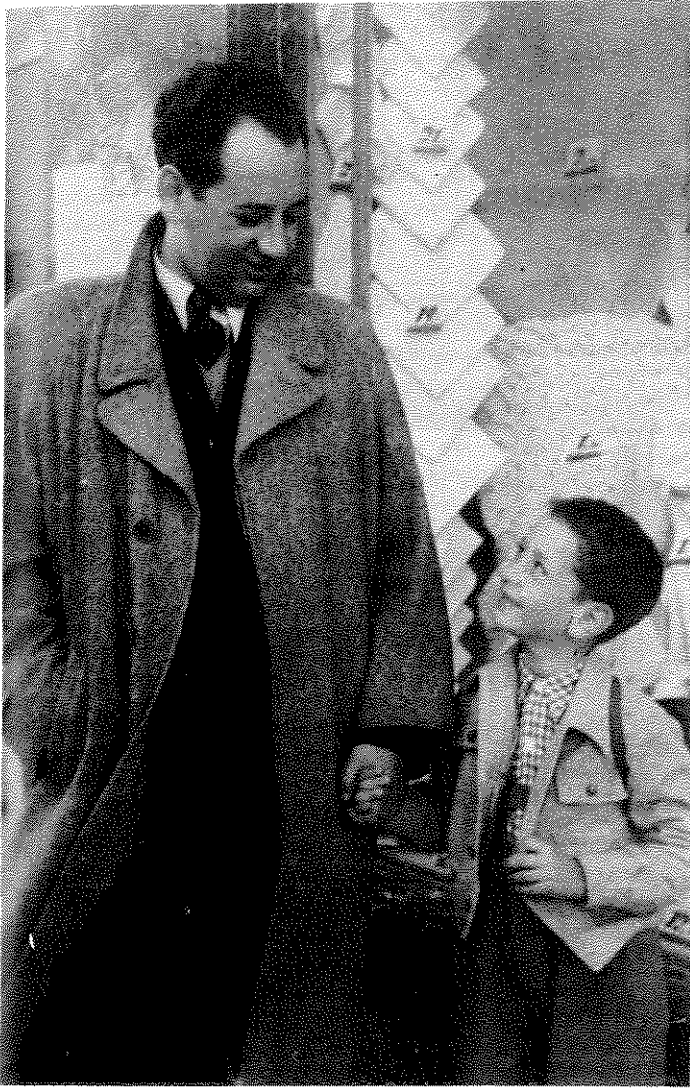
אורי צבי גרינברג היה בא ל"הבוקר" להחליף דעות עם חבריו ולעבור על ההגהות של שיריו. כאן ישנה תמונה כשהוא משוחח

אפרים קישון אוכל תירס, בחוף תל אביב

אריה דיסנצ'יק וגבריאל צפרוני מ"הבוקר" ופנחס לנדר מ"הארץ".

רק טבעי היה שהמצלמה פנתה לעבר חברים-לעבודה, עתונאים. במועדון "סקופוס" שבקירבת שפת הים בתל אביב היתה לשכת העתונות הראשונה של ממשלת ישראל. אריה זיו, שהיה צנזור בימי הבריטים, צינזר את כתבי החוץ. כאן הונצח רגע של ויכוח עם כתב יהודי-אנגלי, ג'ון קמחי. בג'ליל, ליד הרצליה, היה מחנה

שיחה או ויכוח? ד"ר עזריאל קרליבך עורך "ידיעות אחרונות" ונח מוזס, בנו של מייסד העתון יהודה מוזס, בעת דין ודברים. הזמן – שנות ה־40 (למעלה). למטה: נתן גורדוס (אביו של "קשבנו" מיקי גורדוס), כתב סוכנות הידיעות הצרפתית, עם קולונל ליאורה מהאר"ם (למטה)

שני עורכים של "מעריב" לעתיד. עדשת מצלמתי "תפשה" את אריה דיסנצ'יק ובנו עידו בעת שהלכו ברחוב תל אביבי. העתונאים והאמנים אהבו להצטלם. הצילום אצלי היה תחביב שתועלתו בציודו

לספרות – גרשום שוקן ליווה אותו, כמובן. צילומים, צילומים. עבר, עבר. ואני לא פיללתי שזה יעניין מישהו אי פעם. העתון הרי מת יום יום. והגנה מתברר לפתע, כי התמונה, הצילום, הם בני קיימא יותר מהשורה הכתובה. זה צו הגורל.

היה בא ומתווכח עם עתונאי בידישי, שקרא לעצמו "ליריק". הם דיברו תמיד יידישי. מובן שהמצלמה היתה אתי בחוף הים. כשצילמתי את אפרים קישון עם רעייתו הראשונה, כשבין שיניו קלה תירס. בדצמבר 1966 יצא ש"י עגנון משדה התעופה בלוד (אז טרם נקרא על שם בן גוריון) לשטוקהולם, לקבל את פרס נובל

בכולם. שיחתם נסובה על ענייני היום ולא תמיד הבינותי למה הם מתכוונים בדבריהם. גם הם לא התגדרו למצלמה. "אררט" – "אני רוצה רק טה", כפי שכונה אותו שלונסקי, היה גילגול של קפה "כסית" הראשון מרחוב בן יהודה. שם היו נוהגים עתונאים להתאסף מאוחר בלילה, לאחר גמר העבודה בעתון. קרליבך